

RENATA KUCHARZYK*

INSTYTUT JĘZYKA POLSKIEGO POLSKIEJ AKADEMII NAUK, KRAKÓW

Neosemantyżacja wyrazów *premier* i *premierowy* we współczesnej polszczyźnie

Słowa kluczowe: współczesna polszczyzna, słownictwo, neosemantyżacja, anglosemantyżm, zapożyczenie semantyczne.

doi: <http://dx.doi.org/10.31286/JP.100.3.7>

Rozszerzanie znaczeń wyrazów lub nadawanie im nowych sensów to jedne z wyróżników współczesnej polszczyzny. Powstawanie neologizmów semantycznych to stała właściwość w rozwoju języka, ale obecnie w polszczyźnie zjawisko przybiera na sile. Wiele wyrazów będących od dawna w użyciu, mających ustalone znaczenia, zaczyna się pojawiać w niestandardowych kontekstach, co prowadzi do zmian ich semantyki. Różne mogą być przyczyny tego procesu, ale na pierwszy plan wysuwa się wpływ języka angielskiego. Język ten jest bowiem źródłem nie tylko wielu łatwych do zidentyfikowania pożyczek właściwych, lecz także zapożyczeń semantycznych, już nie tak łatwo rozpoznawanych przez użytkowników języka.

Rozbudowę semantyki, w głównej mierze inspirowaną wpływem angielszczyzny, można zaobserwować w wypadku wyrazów *premier* i *premierowy*. Taki wniosek nasuwa się po analizie tekstów zamieszczonych w prasie, na portalach, forach i blogach internetowych, a także wypowiedzi usłyszanych w telewizji.

Rzeczownik *premier* pochodzi z francuskiego *première (mise en scène)* ‘pierwsze wystawienie (sztuki teatralnej)’ (SWO). Najwcześniejsze leksykograficzne poświadczenie wyrazu znajdziemy w SW. Początkowo odnosił się on wyłącznie do sztuk teatralnych, później także do innych wydarzeń kulturalnych. SJPdOr definiuje *premierę* jako ‘pierwsze przedstawienie utworu dramatycznego w danym teatrze; także: wyświetlenie po raz pierwszy nowego filmu’. W podobnym duchu, z niewielkimi modyfikacjami, definiuje ten wyraz większość słowników współczesnej polszczyzny (ISJP, SJPSzym, SWJP, USJP).

Jedynie w PSWP – oprócz podstawowego znaczenia – pojawia się drugie, nowe: ‘przedstawienie nowego produktu, zaprezentowanie jakiegoś wyrobu po raz pierwszy’, zilustrowane przykładami połączeń wyrazowych: *premier motocykla, samochodu, nowego systemu urządzeń grzewczych*. Jako bliskoznaczne odpowiedniki zostały wymienione wyrazy: *promocja, debiut, pokaz*.

* renata.kucharzyk@ijp-pan.krakow.pl; ORCID: 0000-0003-3197-0336

Ewolucja semantyczna omawianego rzeczownika inaczej zinterpretowana została w WSJP PAN. W tym słowniku nie wyodrębniono nowego znaczenia, tylko sformułowana została na tyle szeroka definicja znaczenia podstawowego, że obejmuje tradycyjne użycia *premiery* (dotyczące przedstawień artystycznych i filmów) oraz te nowe (dotyczące produktów i towarów) – ‘pierwszy publiczny pokaz sztuki teatralnej, opery, filmu lub czegoś przeznaczonego do sprzedaży’.

Warto również odnotować, że rzeczownik *premiery* znajduje się w zbiorze *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1985–1992* (Smółkowska (red.) 1999: 73). Został tam zakwalifikowany jako neosemantyzm i zdefiniowany w następujący sposób: ‘zaprezentowanie czegoś po raz pierwszy, przedstawienie nowego produktu’.

Pokazane niżej przykłady coraz to nowych użyć leksemu *premiery* wskazują na dalsze modyfikacje znaczeniowe, por. np.¹:

W San Francisco miała miejsce międzynarodowa *premiery* jazdy Volkswagena Jetta. Z tej okazji niemiecki koncern wydał prasie pakiet zdjęć, które ujawniają wygląd nowego modelu popularnego auta (2010; <https://autokult.pl>),

Premiery meczu pierwszej rasyńskiej drużyny miała miejsce w piątek 15 sierpnia br. Już przed samym spotkaniem można było wyczuć atmosferę sportowego święta. Na mecz przybyło ok. 200 kibiców, aby obejrzeć ten debiut (2014; <https://kipdf.com>),

Premiery zajęć, adresowanych do pań pracujących, uczących się lub mieszkających w tej części Torunia, odbyła się we wtorek w Zespole Szkół nr 15 (2014; <https://nowosci.com.pl>),

Premiery zupy z cukinii odbyła się rok temu, niestety nie wyszło, cóż Życie. Nie jestem tak dobrą kucharką, że wychodzi zawsze (2016; basiagotuje.pl),

6–9 kwietnia w Szczawnicy miała miejsce *premiery* konferencji Master Class „Leadership with the Pope. 15 zasad przywództwa wg papieża Franciszka”, w której uczestniczyły wybitne osobistości Kościoła, biznesu i kultury, w tym prezes fundacji „Mimo Wszystko” (2017; <https://mimowszystko.org>),

Premiery wycieczki odbędzie się w piątek, 3 sierpnia, o godzinie 21.00. Zbiórka pod Dworcem PKP (2018; <https://kochamwroclaw.pl>),

Szczególnym wydarzeniem była *premiery* wykładu dr Lorenzo Vaniniego, który podzielił się ze słuchaczami swoją ogromną wiedzą i doświadczeniem (2018; <https://www.gleauty.com>),

Dzisiaj *premiery* picia kawy w kubku, który dostałam na imieniny (2019; www.facebook.com).

¹ W cytatach z Internetu zachowano pisownię zgodną z oryginałem. Po każdym przytoczonym fragmencie podana została data jego opublikowania. Lokalizując cytaty, dla oszczędności miejsca podano jedynie adresy witryn głównych. Dostęp do cytowanych stron – grudzień 2019.

Premiera w powyższych użyciach wykracza poza słownikowe definicje, nawet te bardziej rozbudowane, uwzględniające nowe, marketingowe obszary funkcjonowania wyrazu. Nie łączy się bowiem z nazwami produktów czy wyrobów, jak to podano w PWSP, ani z nazwami obiektów przeznaczonych do sprzedaży (WSJP PAN). Przytoczone konteksty wskazują na to, że następuje daleko posunięta generalizacja znaczenia, wyraz może być użyty, aby wskazać moment rozpoczęcia wydarzenia (np. *premiera konferencji, wycieczki*) lub opisać czynności, które przez daną osobę są wykonywane po raz pierwszy (np. *premiera picia*), czy rzeczy wytwarzane też po raz pierwszy (np. *premiera zupy*).

W związku z rozszerzaniem znaczenia *premiera* coraz częściej jest wzbogacana o przydawkę gatunkującą, która doprecyzowuje znaczenie wyrazu. Do zdomowionych w języku przydawek typu *kinowa, teatralna, operowa* doszły nowe, zaskakujące dla zwykłego użytkownika polszczyzny połączenia, np.:

premiera cenowa, fotograficzna, handlowa, komputerowa, lodowa, marketingowa, naukowa, piłkarska, piwna, polityczna, samochodowa, siatkarska, społeczna, sportowa, sprzedażowa, sprzętowa, rynkowa, towarzyska, zdjęciowa.

Przytoczmy kilka cytatów:

Swój towarzyski i społeczny debiut miało dwadzieścia dwie uroczę dziewczyny i trzech młodzieńców. Razem dwadzieścia pięć par miało okazję zaprezentować się publicznie przed liczną widownią. *Spółeczna i towarzyska premiera* związkowej młodzieży wypadła bardzo radośnie, okazałe i dostojnie zarazem (2010; <http://dziennikzwiazkowy.com>),

Sensacyjna *premiera naukowa* w kosmosie! Europejskiej sondzie kosmicznej Rosetta udało się wejść na orbitę pędzącej z prędkością 55 000 km/godzinę komety o nazwie 67P/Czuriuow-Gierasimienko w celu zbadania powierzchni jej jądra (2014; <https://www.rm24.pl>),

Najbardziej wyczekiwana *premiera piwna* za nami. Imperium Prunum trafiło wczoraj do sprzedaży i... wybuchł skandal (2017; <https://finanse.wp.pl>),

Dimbleby ustąpił w zeszłym miesiącu po 25 latach od *premiery politycznej* (2019; <https://nowosci.co.uk>).

W uzusie możemy obserwować dalszy rozwój semantyczny wyrazu opierający się na typowych przesunięciach metonimicznych. Wyraz coraz częściej pojawia się w znaczeniu 'obiekt po raz pierwszy pokazany publicznie lub wystawiony na sprzedaż; nowość'. W tych użyciach dosyć często bywa wzbogacany o przydawkę gatunkującą, np.:

Swoją drogą myślę, że wtedy nastąpiłoby nasycenie rynku, skoro celujemy w dużą liczbę osób, a przecież nie wszystkie są w stanie kupić *premierę*. W związku z tym ceny będą musiały spaść (2013; <https://www.gram.pl>),

Fuji X100S to pierwsza duża *premiery* fotograficzna na targach CES 2013 (2013; <https://fotoblogia.pl>),

W ogólnym rozrachunku Watch_Dogs jest 17 najlepszą *premierą* grową w historii Wielkiej Brytanii (2014; <https://www.miastogier.pl>),

Nie kupuję *premier*, czekam raczej na dobrą cenę. W grudniu zamówiłam z Livro kilka książek Mroza w okolicach 10 zł za sztukę (2018; <https://gazetawroclawska.pl>),

Przecież dużo prościej sprzedać *premierę* w limitowanym nakładzie, w kolekcji, a później zrobić 'dodruk' w standardowym wydaniu, w innej okładce, dla osób, które nie zdążyły kupić, niż opchnąć np. limitkę „Powrotu Mrocznego Rycerza”, czyli komiksu który ma obecnie każdy zainteresowany (2019; <https://forum.komikspec.pl>).

Warto na marginesie zauważyć, że *premiery* jest wyrazem z wyższego rejestru, pojawiającym się w wypowiedziach formalnych, w słownikach bywa opatrywana kwalifikatorami typu *muz. teatr.* [*muzyka, teatr, teatralny*] (SJPDor), *książkowy* (USJP). Nieraz zdarza się, że wchodzi w połączenia z wyrazami odnoszącymi się do desygnatów, które zwykle nie są przedmiotem rozmów utrzymanych w rejestrze wysokim, np. *premiery piwa, wódki, lodów, zupy, podpasek, majtek*. Takie kolokacje stwarzają dysonans stylistyczny.

Na tym nie kończą się zmiany w funkcjonowaniu omawianego wyrazu. Okazuje się, że *premiery* jest komponentem zwrotów, które – jak można przypuszczać – powoli ulegają frazeologizacji, np. *mieć, dostać, kupić, zdobyć coś na premiery* 'mieć, dostać, kupić, zdobyć coś w pierwszym dniu sprzedaży'. Wydaje się, że na razie te jednostki są ograniczone do pewnych socjolektów, głównie pojawiają się w języku miłośników gier komputerowych, ale nie jest wykluczone, że w przyszłości rozszerzą zasięg występowania i wejdą do języka potocznego. Zacytujmy kilka fragmentów wypowiedzi internautów:

Jestem osobą, która nie musi *mieć* wszystkiego *na premiery*. Na przyszły rok mam zaplanowany jeden zakup, GTA5 i tylko nieznacznie korci mnie Forza5 (2013; <https://www.gram.pl>),

kupiłem właśnie pada białego i jest całkowicie inny od tego którego *dostałem na premiery* ponad rok temu, dłużej trzyma bateria, to na pewno (2015; <https://www.wykop.pl>),

Czy jestem głupkiem *kupując* grę *na premiery*? [...] Z drugiej strony czasem chce się coś *kupić na premiery*, zwłaszcza jak się długo na dany tytuł czekało – ja staram się *kupować na premiery* tylko kilka dobrze wybranych gier w ciągu roku (2018; <https://www.ppe.pl>),

Kolejna limitka której nie mogłem sobie odmówić Nie było łatwo ją *zdobyc na premiery* ale się udało (2019; <https://www.picbat.com>).

Można domniemywać, że duża pojemność semantyczna sprawia, że wyraz *premiery* stał się bardzo poręczny. Jest krótki, a przez to ekonomiczny, wyraża takie sensy, które niejednokrotnie

trzeba by oddać, posługując się dłuższą opisową konstrukcją, przykładowo zamiast *premiera piwna – zaprezentowanie nowego gatunku piwa po raz pierwszy*, zamiast *kupić premierę – kupić nowo wydaną grę komputerową*.

Zmiany semantyczne, znacznie dalej posunięte niż w wypadku rzeczownika *premiera*, możemy zaobserwować w odniesieniu do przymiotnika *premierowy*, który w SJPdOr jest definiowany jako ‘przym[iotnik] od premiera’. Podobne definicje strukturalne z odesłaniem do rzeczownika *premiera* znajdziemy w innych słownikach (SJPSzym, SWJP, USJP). Co ciekawe, w PWSP, który odnotowuje dwa znaczenia rzeczownika *premiera*, przymiotnik od niego utworzony jest definiowany w odniesieniu tylko do pierwszego, tradycyjnego znaczenia rzeczownika, a więc ‘taki, który jest związany z pierwszym przedstawieniem utworu dramatycznego, opery, baletu itp. w danej inscenizacji lub pierwszą publiczną projekcją filmu’.

W uzusie – oprócz tradycyjnego znaczenia ‘związany z premierą’, nawet w tym szerszym rozumieniu (mieszczącym połączenia typu *premierowy samochód, komputer, model*) – pojawiają się całkowicie nietypowe użycia. *Premierowy* zaczyna funkcjonować w kilku nowych znaczeniach:

1. ‘zajmujący w pewnym ciągu lub porządku miejsce, które można opisać, używając liczby 1; pierwszy’:

Mimo przemknięcia tyłu wiosen, *premierowe* uczucie na zawsze pozostało wśród moich wspomnień. Miał na imię M. Bardzo lubiłam to imię. Nadal je lubię (2009; www.wejherowo.pl),

Premierowa rozmowa odbyła się 6 marca w Museum of Modern Art w Nowym Jorku. Obecnie uczestniczymy w drugim spotkaniu (2013; <https://www.rp.pl>),

Następnie w fazie play-off pozostawili w pokonanym polu kolejne firmy stamtąd: Grêmio i Cruzeiro, co w znacznym stopniu sprawiło, że kraj kawy nie miał żadnego reprezentanta w final four CL *premierowy* raz od 1991 roku (2014; <http://www.czasfutbolu.pl>),

Branson zamierza zarabiać na kosmicznej turystyce, a celebryci, którzy skorzystają z jej uroków jako pierwsi, będą ambasadorami przygody wartej 250 tys. dol. Bo tyle ma kosztować lot suborbitalny na pokładzie SpaceShipTwo. *Premierowa* wycieczka ma się odbyć jeszcze w tym roku, bezpośrednią transmisję przeprowadzi telewizja NBC (2014; <https://www.polityka.pl>),

Pierwszy samolot relacji Kraków – Zielona Góra wystartował o godz. 14.25. Zanim nastąpił *premierowy* odlot, w siedzibie Fundacji Książąt Lubomirskich odbyło się spotkanie (2014; <https://zielonagora.wyborcza.pl>),

Wszystko na dobre rozpoczęło się w lutym 2006 r., kiedy to w placówce przeprowadzona została *premierowa* operacja pacjenta z przepukliną. W ciągu minionych 10 lat operacji było dokładnie 18 736 (2016; <https://poranny.pl>),

Wczoraj wieczorem rozbrzmiał *premierowy* gwizdek Mistrzostw Europy 2016 (2016; <https://gol24.pl>),

Pierwsze podejście niosło za sobą niepewność. Niemal jak na *premierowej* randce – co to będzie, czy się polubimy, czy mi się spodoba. Spodobało się, bo też i należę do osób mających ogromną tolerancję na folklor, także ten kulinarny (2018; <http://wroclawskiejedzenie.pl>),

Pierwsze urodziny dziecka to jedno z najważniejszych wydarzeń w życiu zarówno Twoim jak również całej najbliższej rodziny. Specjalnie na życzenie Pauliny wykonałam tort w kształcie jedynki, który miał podbić podniebienia gości zaproszonych na *premierowe* urodziny jej syna Wojtusia (2018; <http://tortytortella.blogspot.com>),

Wielka Brytania, zgodnie z kalendarzem gregoriańskim, obchodzi Wielkanoc w niedzielę po pierwszej pełni księżyca, po *premierowym* dniu wiosny (2019; <https://bimka.pl>).

2. ‘najlepszy, najważniejszy, przewyższający inne pod jakimś względem’:

Imponujące wyniki sprzedaży biżuterii sprawiły, że Tiffany to nie tylko *premierowa* marka jubilerska Stanów Zjednoczonych, ale także ścisła światowa czołówka jubilerska (2014; <https://bizuteriaszlachetna.wordpress.com>),

Beauty Wedding to *premierowa* firma zajmująca się organizacją wyjątkowych uroczystości ślubnych jak również innych imprez okolicznościowych (2014; <https://touch.facebook.com>),

Cabarete’s Kite Beach jest jedną z najbardziej znanych plaż na Karaibach, jeśli chodzi o sporty wodne. Jest to plaża pełna akcji znana na całym świecie jako *premierowy* cel kitesurfingu, a także jest popularnym miejscem do uprawiania windsurfingu (2017; <https://pl.tripnholidays.com>),

Barn at Silver Oaks Estate, uważany za *premierowe* miejsce weselne w Nowej Anglii, zapewnia nabrzeże otoczone lasem i zapewniające wiejskie odczucia (2019; <https://pl.ssoo.ru>).

Wicie co mam na myśli – ten moment, kiedy wychwała się *premierowe* danie swojej przyszłej teściowej pomimo, iż jest ono na subiektywnej liście tych najbardziej znieawidzonych (2019; <https://tasteofcars.com>).

3. ‘taki, który powstał niedawno; nowy’:

Do doskonale znanej konwencji autorzy upchnęli kilka nowinek, m.in. *premierowy* system regeneracji energii, mający ułatwić zmagania mniej doświadczonym graczom (2008; <https://polter.pl>),

Noble Bank zaferował dwa nowe produkty strukturyzowane [...]. *Premierowe* inwestycje to: lokata „Global Market”, która pozwala zarabiać zarówno na wzrostach, jak i spadkach oraz produkt związany z infrastrukturą na rynkach rozwijających się – „Industry Impact” (2008; <https://www.rf.gov.pl>),

Niższe ceny, nowe dekodery, *premierowe* usługi i zmiany w wizerunku – to tylko kilka propozycji z arsenału satelitarnych platform cyfrowych (2009; <https://nt.interia.pl>),

Niebawem na Zakliczyninfo rozpoczniemy emisję odcinków kolejnej wielkiej pracy historycznej jaką wykonał Leszek A. Nowak – będzie to „Słownik Ruchu Oporu na terenie Gminy Zakliczyn”. Jak do tej pory nie natrafiłem na usystematyzowany materiał tego typu i myślę że dla większości internautów będzie to *premierowa* informacja (2012; <http://archiwum.zakliczyninfo.pl>),

W każdym numerze musi znaleźć się co najmniej jedna *premierowa* wiadomość – coś, o czym nikt wcześniej nie wiedział (2014; <https://www.ekspertmedialny.pl>),

To nie *premierowe* zjawisko, kiedy to moda marka ima się sztuki kulinarnej (2015; dykf.pl),

Kolejna nowość to „Ultra Black Elite”, czyli *premierowa* technologia antyrefleksyjna. Sprawia, że czernie na ekranie są idealne (2018; <https://www.rtvmaniak.pl>).

4. ‘taki, który zastępuje coś, co poprzednio spełniało daną funkcję; nowy’:

Czwarta edycja Nocy IT miała miejsce w *premierowej* lokalizacji – kultowym lokalu Barbara przy ul. Świdnickiej we Wrocławiu, która gościła rekordową liczbę uczestników (2017; <https://www.ab.pl>),

Kościerska Wanoga wpisała się już w kalendarz wydarzeń rekreacyjnych naszego Miasta. Co roku mamy inną, *premierową* myśl przewodnią i zapraszamy innych znanych podróżników lub wyjątkowych pasjonatów (2017; <http://koscierzyna.gda.pl>),

Chociaż tradycja imprezy sięga już ponad dekadę, to w tym roku odbyła się ona w *premierowym* miejscu – Błonie przy jeziorze w Kłodawie (2018; gok.klodawa.pl),

Takie ujednolicenie wysokości z całą pewnością ułatwi produkcję tych autokarów we wrocławskiej fabryce. *Premierowa* rodzina, podobnie jak wcześniejsze, w niej właśnie będzie budowana (2018; <https://www.auto-motor-i-sport.pl>),

Spółka pracuje nad technologią zwiększającą efektywność i bezpieczeństwo badań rentgenowskich oraz przygotowuje *premierowy* stół operacyjny (2018; <http://www.rynekzdrowia.pl>).

Podane wyżej znaczenia najprawdopodobniej nie obejmują wszystkich nietypowych kontekstów, w których współcześnie pojawia się przymiotnik *premierowy*. Wymienione zostały tylko te najlepiej udokumentowane, które najczęściej można spotkać w zasobach Internetu. Z pewnością największą frekwencję ma pierwsze z wymienionych znaczeń, w którym *premierowy* funkcjonuje jako synonim przymiotnika *pierwszy*. *Premierowy* pojawia się też w tych kontekstach, w których tradycyjnie używany był przymiotniki *nowy* (np. *premierowe* miejsce, *premierowe* zjawisko, *premierowa* wiadomość) oraz *najlepszy*, *najważniejszy* (np. *premierowa* marka, *premierowa* firma, *premierowy* cel).

Przymiotnik *premierowy* w tradycyjnym znaczeniu jest przymiotnikiem relacyjnym i jako taki nie podlega stopniowaniu. W PWSP przy tym hasle znalazła się uwaga „nie stopniuje się”. Współcześnie jednak *premierowy* wykazuje tendencje do stawania się przymiotnikiem

jakościowym, o czym świadczą między innymi pojawiające się formy stopnia wyższego i najwyższego. Trzeba dodać, że zawsze jest to stopniowanie opisowe, np.:

Sam się nie znam ale Wimbledon to chyba największy, *najbardziej premierowy* turniej tenisa (2013; kanonierzy.com),

Jakoś oczekiwałem *bardziej premierowego* materiału, wszystko to można bez problemu kupić na dzień dzisiejszy (2019; <https://forum.komikspec.pl>).

Pomimo że leksemy *premiery*, *premierowy* genetycznie są związane z językiem francuskim, to obserwowane współcześnie zmiany semantyczne tych wyrazów – podobnie jak w wypadku wielu innych neosemantyzmów – są już rezultatem wpływu języka angielskiego. Najważniejszym kryterium pozwalającym rozstrzygnąć, że dane znaczenie wyrazu w języku polskim pojawiło się pod wpływem języka obcego, jest kryterium chronologiczno-słownikowe (Zabawa 2015: 308). Andrzej Markowski (2000: 99–100) precyzuje, że gdy nowy sens wyrazu pojawił się w języku obcym wcześniej niż w polszczyźnie, jest udokumentowany w słownikach tego języka, to w języku polskim jest to zapożyczenie semantyczne. W wypadku omawianego leksemu przymiotnikowego najbardziej prawdopodobnym etymonem jest angielski przymiotnik *premier*. W słownikach języka angielskiego bywa on różnie definiowany: ‘most important, famous or successful’ (‘najważniejszy, najślawniejszy lub odnoszący największe sukcesy’ – ODE), ‘first in position, rank, or importance’ (‘pierwszy, najważniejszy, najlepszy’), ‘first in time; earliest’ (‘poprzedzający innych w czasie; najwcześniejszy’ – MWD) lub „*Premier* is used to describe something that is considered to be the best or most important thing of a particular type” („*Premierowy* służy do opisywania czegoś, co jest uważane za najlepszą lub najważniejszą rzecz danego typu” – CE). Pomimo pewnych różnic definicyjnych widać wyraźnie, że nowe znaczenia polskiego przymiotnika *premierowy* są inspirowane semantyką angielskiego *premier*. Trzeba jednak zaznaczyć, że w angielszczyźnie funkcjonuje drugi, semantycznie bliski, przymiotnik *premiere*², który jednak jest rzadko uwzględniany w słownikach języka angielskiego (notuje go m.in. MWD, z odesłaniem do przymiotnika *premier*). Ale też, jak piszą Patricia T. O’Conner i Stewart Kellerman (2020), odwołując się do badań korpusowych, użycie przymiotnika *premiere* wzrasta w ostatnich pięćdziesięciu latach, a w niektórych kontekstach jest on częstszy niż jego starszy, lepiej udokumentowany w słownikach, odpowiednik *premier* (np. *premiere episode* ma wyższą frekwencję niż *premier episode* ‘pierwszy odcinek’). To powoduje, że nie do końca możemy mieć pewność, który angielski przymiotnik wpłynął na semantykę polskiego wyrazu *premierowy*, ale kryterium chronologiczno-słownikowe przemawia za *premier*³.

Duże trudności interpretacyjne, jeśli chodzi o ustalenie źródła nowych znaczeń, pojawiają się również w wypadku rzeczownika *premiery*. Większość angielskich słowników, do których

2 Większość słowników języka angielskiego notuje wyraz *premiere* reprezentujący dwie części mowy: rzeczowniki i czasowniki.

3 Przymiotnik *premier* w języku angielskim pojawił się w XV w., a *premiere* dopiero w XVIII w. (OED; O’Conner, Kellerman 2020).

udało mi się dotrzeć, notuje jedno podstawowe znaczenie rzeczownika *premiere*, odnoszące się do pierwszego publicznego przedstawienia dzieła scenicznego lub filmowego. Bardziej ogólną definicję podaje LBED: „*premiere* – the first time a product, especially a film or television show, is seen by the public” (‘pierwszy publiczny pokaz produktu, zwłaszcza filmu lub programu telewizyjnego’). Ponadto w anglojęzycznych tekstach opublikowanych na różnych stronach i portalach internetowych można znaleźć wyrażenia typu *premiere of the car, fragrance, game*⁴. Prawdopodobnie i w tym wypadku język angielski wpłynął na poszerzenie semantyki leksemu *premiere*, choć przeciw tej hipotezie przemawia fakt, że wspomniane kolokacje nie są poświadczane w BNC i COCA. Jak zauważa Alicja Witalisz (2016: 66):

Dla badacza kontaktu językowego udowodnienie, że nowy sens leksemu został w istocie zapożyczony z języka obcego, a nie powstał wskutek niezależnego rozwoju semantycznego na gruncie języka polskiego, to niełatwa sprawa.

Nie można zatem całkowicie wykluczyć, że neosemantyzacja omawianego rzeczownika dokonała się na gruncie polskim, jednak biorąc pod uwagę duży wpływ języka angielskiego na współczesny język polski, można przyjąć, że impuls do powstania nowego znaczenia miał źródło w języku angielskim, a na gruncie polskim został twórczo rozwinięty.

W kontekście neosemantyzacji omawianych wyrazów pojawia się jeszcze pytanie o chronologię zjawiska. Czy to rzeczownik najpierw zaczął rozszerzać znaczenie, a następnie derywowany od niego przymiotnik automatycznie rozbudował semantykę? Czy też neosemantyzacja obu jednostek, mimo oczywistych semantycznych związków między nimi, dokonywała się niezależnie? Biorąc pod uwagę fakt, że mamy do czynienia z zapożyczeniem znaczenia z obcego języka, proces neosemantyzacji mógł przebiegać niezależnie w wypadku obu wyrazów. Ponadto semantyka przymiotnika jest o wiele bardziej rozbudowana i bezpośrednio nawiązuje do angielskiego przymiotnika *premier* (lub *premiere*). Warto też zaznaczyć, że NKJP notuje przykłady neosemantyzacji przymiotnika *premierowy* już z 1992 roku, natomiast użycia rzeczownika *premiere* w nowym znaczeniu – jak wynika z kwereudy – są późniejsze. Przytoczmy fragment dokumentujący to wystąpienie przymiotnika:

Nieskuteczna gra piłkarzy Legii spowodowała, że swój *premierowy* mecz w ekstraklasie zawodnicy Siarki przegrali zaledwie różnicą dwóch bramek („Gazeta Wyborcza” 1992-08-17; za NKJP).

Nietypowe użycia miały najpierw charakter głównie środowiskowy, socjolektalny. Szczególnie częste były w języku ludzi związanych ze sportem, specjalistów od marketingu i reklamy oraz fanów gier komputerowych, co również jest pośrednim dowodem na angielskie

4 „More details are expected later today and tomorrow during the official *premiere of the car*” („Więcej szczegółów spodziewamy się jeszcze dziś i jutro podczas oficjalnej *premiery samochodu*”, 2015; <https://www.motor1.com>), „*the premiere of the game* is scheduled for August 28” („*premiere gry* planowana jest na 28 sierpnia”, 2018; www.craftandsavor.com), „*the premiere of the fragrance* was held at the Esxence-2017 in Milan” („*premiere zapachu* odbyła się w Esxence-2017 w Mediolanie”, 2017; <https://www.fragrantica.com>).

źródło zmian semantycznych. Te grupy chętnie, zwykle bezrefleksyjnie, czerpią inspiracje z angielszczyzny. Dla przykładu w komentarzach sportowych przymiotnik *premierowy* pojawia się w połączeniu z wyrazami:

bieg, bramka, gem, gol, gwizdek, mecz, miejsce, porażka, punkt, rzut, seria, set, skok, spotkanie, starcie, strzał, trafienie, uderzenie, walka, wyścig, zagrywka, zawody, zwycięstwo itd.

Należy tu wspomnieć o niechlubnej roli tłumaczy w deformowaniu polszczyzny. Często dokonują przekładu dosłownego, posługują się kalkami językowymi. W translacji sięgają po wyrazy istniejące w polszczyźnie, nie zważając na ich znaczenie. Wykorzystując formalną bliskość wyrazów polskich i angielskich, ich brzmieniowe podobieństwo, przyczyniają się do powstawania niepotrzebnych neosemantyzmów i tworzą dziwaczne konstrukcje językowe, np.:

Tony Abbott pojawia się w *Insiders ABC* i udziela swojego najlepszego i *najbardziej premierowego wywiadu* od czasu swoich wyborów (2014; <https://pol.science-sacree.com>)⁵.

Można zauważyć, że omawiane jednostki leksykalne w pewnych środowiskach są używane o wiele częściej, niż wynika to z potrzeb komunikacyjnych, mają więc charakter wyrazów modnych. Jako wyrazy z kategorii słownictwa erudycyjnego są postrzegane jako lepsze, w mniemaniu osób po nie sięgających podnoszą rangę wypowiedzi. Co ciekawe, przymiotnik *premierowy* jest atrakcyjny dla użytkowników języka do tego stopnia, że bywa wprowadzany do związków frazeologicznych, najczęściej w miejsce przymiotnika *pierwszy*. Powstają wskutek tego dewiacyjne wyrażenia, naruszające normę językową, niekorzystnie wpływające na estetykę wypowiedzi i jej zrozumiałość, por. np.:

Prace nad hybrydą rozpoczęły się już w latach 90-tych XX wieku, a więc zanim jeszcze pokazano pierwsze Citaro. *Premierową jaskółką* był autobus badawczy NEBUS – pierwszy autobus na świecie wyposażony w napęd na ogniwa paliwowe (2009; <http://www.infobus.pl>),

Premierowy rzut okiem na Warhammer (2015; <https://www.redbull.com>),

Zapraszam Cię serdecznie do zapoznania się z wpisami, które przygotowałam na pierwszy, *premierowy ogień*. Kolejnych wpisów możesz spodziewać się co najmniej raz w tygodniu (2018; <https://architektporzadku.pl>),

Nota bene *premierowe słowo* mogło należeć do laplateńczyków, bowiem tamci natarli podczas rozegrania rzutu wolnego. Ich atak powstrzymał jednak urugwajski bramkarz gospodarzy (2019; <http://albicelestes.pl>),

⁵ Warto zauważyć, że autorem cytowanego wpisu jest Polak mieszkający w Australii, co pośrednio dowodzi, że neosemantyzacja przymiotnika *premierowy* dokonała się pod wpływem języka angielskiego (podobną obserwację w stosunku do neosemantyzmów w języku imigrantów w Stanach Zjednoczonych poczyniła A. Witalisz (2007: 87)).

W poniedziałek Serb rozegrał mecz I rundy i zarazem wykonał *premierowy krok* w kierunku obronienia tytułu sprzed roku (2019; <https://sportowefakty.wp.pl>),

Kochani przedstawiam Wam moje *premierowe dziecko* ♥ Kosmetyki VENA ART Pro Make Up (2019; <https://hi-in.facebook.com>).

Nierzadkie są wystąpienia wyrażenia *premierowa premiera*, które z jednej strony mogą wynikać z ograniczonych kompetencji językowych autora wypowiedzi, ale z drugiej – mogą wskazywać na rozmywającą się semantykę rzeczownika *premier*, np.:

Już w ten weekend odbędzie się jej *premierowa premiera* w... teleshoppingach! Dobrze przeczytałyście! Dotykowa wersja nie była jeszcze nigdzie dostępna (2009; <https://gadzetomania.pl>).

Dla porządku dodajmy, że pojawiają się również przysłówki *premierowo* i rzeczownik *premierowość*, pozostające w relacji z nowymi znaczeniami przymiotnika, choć dzieje się to na znacznie mniejszą skalę, por. np.:

Bombardier Q400, który *premierowo* przebył trasę Kraków – Babimost, bezpiecznie wylądował (2014; <https://zielonagora.wyborcza.pl>),

Uczestnicy docenili jej spójny i przemyślany program, *premierowość* wykładów, praktyczne miniwarsztaty oraz jedyną w swoim rodzaju możliwość spotkania i rozmowy z wybitnymi specjalistami z zagranicy (2016; <http://testerzy.pl>),

Decydujący mecz finału *premierowo* w Sportklubie (2018; <https://sportowefakty.wp.pl>).

Dosyć wysoką frekwencję ma derywat *premierówka* ‘gra komputerowa pierwszy raz dostępna w sprzedaży’:

Premierówki wyglądają dość biednie – o ile okładka potrafi zrobić wrażenie, tak zawartość pudełka rozczarowuje (2012; <https://gameplay.pl>).

Analizowane w artykule wyrazy dobrze wpisują się w trend językowy zauważany przez wielu badaczy. Teresa Smółkowa (2001: 66) pisała:

Rozszerzanie się zasięgu słownictwa środowiskowego jest jedną z najbardziej charakterystycznych cech leksyki polskiej i jedną z najbardziej widocznych zmian w niej zachodzących.

Z neosemantyzacją *premiery* i *premierowego* mamy do czynienia zarówno w języku mówionym, jak i pisanym. Wyrazy wyszły poza ramy słownictwa środowiskowego. Przykłady potwierdzające nowe znaczenia tych leksemów możemy usłyszeć w różnych stacjach telewizyjnych

i radiowych (przede wszystkim – jak już wspomniano – w komentarzach sportowych). W zakresie odmiany pisanej użycia odbiegające od tradycyjnych pojawiają się nie tylko w prasie specjalistycznej czy na forach internetowych, lecz także w periodykach ogólnopolskich i na popularnych portalach informacyjnych. Media te mają szeroki krąg odbiorców, co jest czynnikiem silnie wspierającym stabilizację nowych znaczeń wyrazów w języku polskim. Wydaje się, że omawiane neosemantyzmy zadomowią się w polszczyźnie. Trudno o szczególnie życzliwą ocenę tego zjawiska. Skala anglosemantyzacji w polszczyźnie jest bardzo duża i nic nie wskazuje na to, by miała się zmniejszać. Przez wprowadzanie takich anglosemantyzmów wypowiedzi stają się manieryczne, niekiedy niezrozumiałe. Leksemy od lat obecne w polszczyźnie i mające ustalone, precyzyjne znaczenia stają się niewyraźne znaczeniowo, rozmyte, a to niekorzystnie wpływa na proces komunikacji.

Bibliografia

- BNC: British National Corpus (online: <https://www.english-corpora.org/bnc>, dostęp: luty 2020).
- CE: *Collins English Dictionary* (online: <https://www.collinsdictionary.com>, dostęp: grudzień 2019).
- COCA: Corpus of Contemporary American English (online: <https://www.english-corpora.org/coca>, dostęp: luty 2020).
- ISJP: *Inny słownik języka polskiego*, red. M. Bańko, t. 1–2, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- LBED: *Longman Business English Dictionary* (online: www.ldoceonline.com/dictionary, dostęp: marzec 2020).
- Markowski A. 2000: *Jawne i ukryte nowsze zapożyczenia leksykalne w mediach*, [w:] J. Bralczyk, K. Mosiołek-Kłosińska (red.), *Język w mediach masowych*, Upowszechnianie Nauki – Oświata „UN-O”, Warszawa, s. 96–111.
- MWD: *Merriam-Webster Dictionary* (online: www.merriam-webster.com/dictionary, dostęp: grudzień 2019).
- NKJP: Narodowy Korpus Języka Polskiego (online: www.nkjp.pl, dostęp: grudzień 2019).
- O’Conner P.T., Kellerman S. 2020: *Premier or premiere?*, [w:] *The Grammarphobia Blog* (online: <https://www.grammarphobia.com/blog/2020/02/premier-premiere.html>, dostęp: grudzień 2019).
- ODE: *Oxford Dictionary of English*, red. A. Stevenson, 3rd ed., Oxford University Press, Oxford 2010.
- PSWP: *Praktyczny słownik współczesnej polszczyzny*, red. H. Zgólkowa, t. 1–50, Kurpisz, Poznań 1994–2005.
- SJPDor: *Słownik języka polskiego*, red. W. Doroszewski, t. 1–11, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1958–1969.
- SJPSzym: *Słownik języka polskiego*, red. M. Szymczak, t. 1–3, wyd. 8, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1993.
- Smółkova T. 2001: *Neologizmy we współczesnej leksyce polskiej*, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Wyższa Szkoła Humanistyczna w Pułtusk, Kraków.
- Smółkova T. (red.) 1999: *Nowe słownictwo polskie. Materiały z prasy lat 1993–2000*, cz. 2: P–Ż, Instytut Języka Polskiego Polskiej Akademii Nauk, Kraków.
- SW: *Słownik języka polskiego*, red. J. Karłowicz, A. Kryński, W. Niedźwiedzki, t. 1–8, nakł. prenumeratorów i Kasy im. Miąnskowskiego, Warszawa 1900–1927 (Słownik warszawski).
- SWJP: *Słownik współczesnego języka polskiego*, red. B. Dunaj, Wilga, Warszawa 1996.
- SWO: *Słownik wyrazów obcych. Wydanie nowe*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1997.
- USJP: *Uniwersalny słownik języka polskiego*, red. S. Dubisz, t. 1–4, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2003.
- Witalisz A. 2007: *Anglosemantyzmy w języku polskim – ze słownikiem*, Tertium, Kraków.
- Witalisz A. 2016: *Przewodnik po anglicyzmach w języku polskim*, Towarzystwo Miłośników Języka Polskiego, Kraków.
- WSJP PAN: *Wielki słownik języka polskiego PAN*, red. P. Żmigrodzki (online: <http://www.wsjp.pl>, dostęp: grudzień 2019).
- Zabawa M. 2015: *O trudnościach w badaniu zapożyczeń semantycznych i kalk frazeologicznych*, „Język Polski” XCV, z. 4, s. 306–315.

Summary

The semantic development of the words *premiera* and *premierowy* in the contemporary Polish language

Keywords: contemporary Polish language, vocabulary, semantic development, English semantic loan, semantic borrowing.

The subject of the article is the semantic development of the words *premiera* and *premierowy*. Most dictionaries of the Polish language note only one meaning of the lexeme *premiera*: 'the first performance of a dramatic work; also: the first screening of a new film'. *Premierowy* is defined as an 'adjective from the premiere'. It turns out, however, that in the contemporary Polish language these two words function in new meanings. *Premiera* is sometimes used to name any activities and things performed for the first time. The word also has an objective meaning: 'object first shown publicly or put up for sale; novelty'. *Premierowy* is, inter alia 'occupying in a certain order or place a position that can be described using the number 1; first', 'the best, the most important, superior to others in some way', 'one that has recently been created; new', 'the one that replaces something previously fulfilling a given function; new'. The semantic development of these lexemes is probably the result of the influence of English, but semantic changes in Polish are also possible.